

Poetriák a kies Keszthelyen – Kazinczy Klára és Vajda Marietta

Ha Keszthely irodalmi életében női szereplőket keresünk, nem kell sokat búvárkodnunk. A városhoz tartozó Újmajorban (ma Szendrey-telep) született Szendrey Júlia, a keszthelyi Helikonok rendszeres résztvevője volt Dukai Takács Judit, ismerjük *A huszonhatodik év* szonettciklus műzsájának, Korzáti Erzsébetnek keszthelyi szülőházát is.

E rövid dolgozat két, kevésbé ismert költőnő, Kazinczy Klára és Vajda Marietta alakját próbálja megidézni. Egyikük a XIX., a másik a XX., gondokkal, nyugókkal, olykor örömmel teli század gyermeke volt.

Kazinczy Klára nem volt rokonságban Kazinczy Ferencel. Csupán névrokonságról beszélhetünk. Talán éppen a nevek azonossága miatt tűnik fel olykor az a téves megállapítás, hogy a Festetics György gróf által 1817-19-ben szervezett Helikoni Ünnepek egyik résztvevője maga a híres nyelvújító volt. Ebből sajnos semmi sem igaz. Kazinczy Ferenc többször is készült Keszthelyre, dicsőítő verset is írt Festeticsről, de a fátum-szerűen bekövetkező anyagi gondok ezt sohasem tették lehetővé.

Kazinczy Klára születésének sok vitát és félreértést kiváltó évszáma minden kétséget kizárva ma sem bizonyított. S. Sárdi Margit és Tóth László 1997-ben megjelent *Magyar költőnők antológiája* című értékes munkájukban 1795-1800 közé teszik születését, halálának évszámát azonban nem közlik. *A Göcseji Helikon költőnői* kötetben a szerző 1795 körül határozza meg Kazinczy Klára világra jöttét. Szikszai Zoltán az *Emlékezés a gimnáziumalapító Pálóczi Horváth Ádámra* (2010) című kiadványban, kutatásaira és az anyakönyvi bejegyzésekre hivatkozva, azt írja, hogy Kazinczy Klára, Kazinczy János prédikátor lánya, Felsőgelléren született, 1785. szeptember 4-én, és Teskándon halt meg 1849. augusztus 15-én. (Haláláról és annak időpontjáról korábban Péterffy Ida is beszámolt *Horváth Ádám levelezése „poétriáival”* című, 1973-ban megjelent munkájában.) Tehát születésének ideje kérdéses és megválaszolendő. Szikszai munkájában idézi a gelléri református lelkész levelének részletét: „Tóth Mihály ref. lelkész 94616. Bodza-Holiare 103. (Szlovákia), (2009. augusztus 12.): Az édesapa, Kazinczy János (...) Gelléren 1792 júniusáig szolgál. Utolsó bejegyzés egy temetés 1792. 6. 18. Feltételezhetjük, hogy itt jól érezte magát, hiszen csaknem 9 évig maradt. Tekintettel a 14 szolgálati helyére, lehet, hogy ez a leghosszabb egy helyben töltött ideje... Kazinczy Klára tehát Gellér (Felsőgellér) szülötte – a miénk is. Testi-lelki-szellemi fejlődése itt kezdődött. Mikor továbbköltöznek (Pilismarótra) már csaknem 7 éves.” Sajnos a születés pontos dátumát a lelkész nem közli, csak utal rá. De vajon mennyire valós megállapítása? Pontos évszámról a korabeli anyakönyvi bejegyzés adhat megnyugtató feleletet. Ez további kutatásokat igényel.

Kazinczy Klára édesapja, Kazinczy János, 1784-től Felső- és Gellér református lelkésze volt. Gróf Festetics Györgyhez fűződő kapcsolatáról Kurucz György írt tanulmányt, amelyben az életrajzi adatokon és összefüggéseken túl elsősorban a lelkész Festeticsnek felajánlott könyvei sorsát kutatja. Kazinczy János 1784-ben vette el nemes Juhász Katát, akitől az életrajzi adatok szerint négy gyermeke született: egy fiú és három lány. Az egyik leányt, Klárát, 1806-ban az apa diákkori barátja, Horváth Ádám magához vette és saját lányaként nevelte, abban a hiszemben, hogy a leány valójában az ő gyermeke. Úgy tűnik, Horváth Ádám nem minden előzmény nélkül gondolhatta magát apának.

Horváth ugyanis a következőket írja 1814. június 13-án Kazinczy Ferencnek: „Az, hogy én második házasságomban is gyermektelen voltam, igen jól hitted; most is igen jól hiszed azt, hogy nem vagyok gyermektelen, de Atyának lennem a' két házasságom közé szorúltt rövid időben volt szerentsém, és édesnek érzem azt.” De a levélben arra is figyelmezteti barátját, hogy „...a' mit Leányomrul irok (...) annak titoknak kell maradnia addig, míg Kazinczy János él; és ha tovább él, mint én, örökre, még Klári előtt is”. Horváth tehát fenntartások nélkül kimondja, hogy Klára „a' két házasságom közé szorult időben”, 1793-ban fogant meg általa. Ettől függetlenül úgy vélhetjük, hogy elsősorban a lelkész anyagi helyzete határozta meg az örökbeadást. Az anya halálos ágyán (1817) új tényekkel lepte meg Horváthot, amikor bevallotta, hogy a gyermek mégsem az övé. Kazinczy Jánosné halálát követően, 1818-ban, az akkor már komolyan betegeskedő, 58 éves, két válás után lévő Horváth Ádám minden gond nélkül, nyugodtan oltárhoz vezethette gyámleányát. A nyoszolyó lány Dukai Takács Judit volt.

Kazinczy Klára nem tartozott az élvonalbeli költőnők közé. Verselgetett, s közben végezte a házimunkát, ahogy barátnéja, a szintén költő Dóczy Teréz is írta: „... tudom, hogy ő most tsak fonyogat, Rokkája pergése mellett jóízűen dalolgat. (...) talán száz darabot is font már.”. Azonban veleszületett tehetsége, eszessége, ismereteinek folyamatos csiszolására ösztönözték. Horváth be is vallotta, hogy sokat javítgatta gyámleánya verseit. Az irodalmi életbe a Horváth Ádám által életre hívott Göcseji Helikon kapcsán került, s a társaságnak valóban legjobb költőjévé vált. Ebbe az írói csoportosulásba Horváth a környéken verselő hölgyeket szedte csokorba: Dóczy Terézt, Tuboly Erzsébetet, Tuboly Rozáliát, Kazinczy Klárát, de tulajdonképpen ide sorolhatjuk Dukai Takács Juditot is.

Kazinczy Klára sikereinek csúcására a keszthelyi Helikoni Ünnepeken jutott. Az első Helikonra nem ment el, csak versét, a *Göcseji Nimfát* küldte el, amit Festetics felolvastatott. Az alkalmi vers az ünnepek dicséretét zengi:

„(...)
Keszthelyen hallik víg Ének,
A' hol Hazánk' tengerének
Habjai könyökre gyűlnek;
'S Dél felé alá görbülnek.

Ott ma Helikont építnek;
A' vízi Nimfák segítenek
Szép lakó helyt készíthetnek
A' tudós kilencz Szüzeknek.”

Az 1817-es két Helikonon résztvevő költők verseivel együtt ez a munka is megjelent a gróf által, a keszthelyi Perger nyomdában, 1818-ban kiadott *Helikon* című antológiában.

Az 1817 május 20-21-én megtartott Helikonon Horváth Ádám mellett ott volt a Göcseji Helikon két nimfája is: Dukai Takács Judit és Kazinczy Klára, aki *Isishez ének* címmel olvasta fel munkáját.

Egy év múlva, 1818 májusában ismét Keszthelyen van Horváth Ádámmal együtt Kazinczy Klára is. Nem tudni miért, de a februári összejövetelen nem vettek részt. Most azonban elhozta *Kerti Idylliumát*, amit felolvasott. A műben Jola, a kertészlány beszélget a keszthelyi kertben a virágokkal, fákkal. Festetics György betegségének hírére elsápadnak a virágok a Georgikon kertjében:

(...)
Mit akarsz kivált te kedves Nebánts Virág!
Kitt még gyász köntösbe nem látott a Világ
És most mint ha még a jóltévő naptul is,
Gyengén lengedező, Hesperusoktul is,
Sótt még Joládtul is egy eránt irtóznál,
Mint ha még bimbódba halni kívánkoznál,

Már tsupa szomorút, már merő bánatot
Mutatsz, mint egy Élve Halni Alkottatott.

A nebánts felel:

Hát nem ismered é Jola az Istenek'
Böls kezét? Hogy a fák 's füvek is érzenek?
'S többnyire meszszebbreül és még erősebben?
Van benne az érzés mint az Emberekben.
Van lelkek nekik is, van szerető szívek,
Kívánnak, búsulnak, irtóznak és félnek;
E' kert Ura, a' mi jóttévőnk gyámolunk
Beteg és mindnyájan azon búslakodunk.”

Végül a madárberkenye, amelyet a Helikonokon ültettek az arra érdemeseknek, vonja le a lényegget, miszerint nem lehetséges, hogy a természet „a nagy Georgiusnak” ily rövid életet adott volna, s ha mégis, „Akkor sem hal ő meg; nem; csak eltávozik.” Festetics ekkor már valóban beteg, gyomor-bántalmai, keringési zavarai vannak. Az ebéd mégis főúri. Nyolcvan teríték van az asztalon.

Az utolsó Helikonon, 1819. február 16-án Horváth Ádámné Kazinczy Klára, férje oldalán jelenik meg az összejövetelen, ám versét mégsem ő, hanem valaki más olvassa fel. A vers a szokott formában dicsőíti Keszthelyt, a Helikont és Festeticset:

„(...)
A Helikon alkotóját sokáig éltessétek,
(...)
Méltó, hogy kiáltsa minden Flóra kerttje munkássa,
Hogy éljen Groff Festetits György a' műzsák Metzenássa. –”

Hiábavalóak voltak a lelkes jókívánságok. Kazinczy Klára 1819. áprilisi keltezésű verse már Festetics György halálára (1819. április 2.) íródott. A szokásos szófordulatokon túl, lehetetlen nem megérezni Kazinczy Klára valós szomorúságát, a lélek mélyéből fakadó, s ezáltal sallangoktól mentes, tiszta mondatok mögött:

„Halál, gyász, koporsó, setét üredékek!
Mi közöttök a' Nagy Festetitshez néktek?
Míg az arany írók bírták a' világot,
Az illyenek nyertek halhatatlanságot,
És tűz oszlopokonn ha felragadtattak,
Itt emlékül üres hamvedreket hagytak.
'S most akt Minerva' születének vélek,
Úgy tüne el, mint edgy közönséges Lélek?
Jer velem Málvinám! Helikon kertébe,
Ama Berkenye fák' éltető körébe,
Atyánk nagy tetteit vegyük ott szám-szerbe,
'S rakjuk edgy örököt jelentő vederbe,
Azt, a' ki arany kort hozott, vas időnkre,
Halhatatlanítsuk halandó létünkre.
Kettős örök-élet illet illy remeket,
Segítheti kegyes tollunk is edgyiket,
A' mi Herkulesbenn Jupiterből való,

Menneivé tenni Isten dolga, való,
Az asszonyi kéztől nem lehet sokalni,
Az örök érdemet nem hagyni meghalni.”
(*Méltóságos Gróf Festetics György Epitháphiuma*)

Nem telik bele egy év, amikor 1820. január 28-án, Kazinczy Klára kezei között, meghal férje, Horváth Ádám, akihez – éppen a korkülönbség miatt – „Nem a' vak Szerelem hiú fényne, / Nem Amor's Kupidó Leleménnye” kapcsolta, hanem a „hív Barátság”. Férje halála után az özvegy összegyűjtötte férje hagyatékát, testvérével, Gáborral lemásoltatta, és 1835. március 24-én a másolatokat átadta Döbrentei Gábornak.

Kazinczy Klára Keszthelyhez fűződő kapcsolatai itt véget érnek. Nincs tudomásunk arról, hogy élete hátralévő részében volt-e Keszthelyen. S ha igen, miért? Hisz elhamvadt a helikoni láng, és nem volt, aki azt meggyűjtsa. Barátnéja, Dukai Takács Judit elhallgatott, Festetics meghalt, Horváth sem volt már az élők sorában. A helikoni napoknak csak halvány fénye maradt meg. Egy álomkép, ahol Dukai Takács Judittal – Malvinával – együtt, ők lehettek a magasztos összejövetelek ünnepelt poetriái.

Vajda Marietta már a következő század szerencsétlen sorsú költője, írója. Valójában Vajda Mária Anna, a Marietta nevet írói névként használta. 1902. július 29-én született Budapesten, ahol édesapja, Vajda László (1862-1944), a posta-távírda II. osztályú főellenőre volt, majd a család Keszthelyre költözését követően, húsz évig Keszthely községi pénztárosa. Vajda Marietta soha nem házasodott meg, édesanyjával Kavalier Ilonával (1871-1951) élt Keszthelyen, egészen annak haláláig, ezt követően pedig egyedül teltek napjai. Vajda Marietta életéről, munkásságáról komolyabb összefoglaló munka még nem született. Jelen dolgozatomban kissé hosszabban foglalkozom személyével, mert szeretném felhívni a figyelmet értékes és sokrétű tevékenységére, melyből itt csupán felvillantani van mód néhány pillanatot.

Vajda Mariettát gyermekkorában Budapesthez köthette. A négy elemi a budapesti Sacre-Coeur Intézetben végezte el, jeles eredménnyel. Tanulmányait a keszthelyi Ranolder Intézetben folytatta, majd a különbözeti vizsga letétele után az ötödik és hatodik gimnáziumi osztályt ismét a budapesti Sacre-Coeurben abszolválta, jó eredménnyel. Kivételes egyéniség volt, de mentálisan labilis, élete utolsó két évtizedében rendszeres lakója a pózvai idegszanatóriumnak. Egész életét az örök keresés, a valahová tartozás, az embereknek adni kívánás hatotta át. Talán éppen ezért is halmozta a szak-képzettségeket, szerzett be számtalan oklevelet: női kalapkészítő (Keszthely, 1923), helyi interurbán és szimultán távbeszélő-kezelő (Budapest, 1923), okleveles kiseddóvó (Hódmezővásárhely, 1928), méhész (Keszthely, 1944), elsősegélynyújtó (Keszthely, 1952). Gyakran össze nem illő szakokról beszélhetünk. Ami mentalitásának leginkább megfelelt, az az óvónőképző volt. Ebben a szakmában dolgozott a legtovább: 1929-től 1942-ig volt a keszthelyi községi óvoda óvónője. Legtöbb munkája is ebből az időből táplálkozik. Az írás mellett festett, szobrászkodott és a kézimunka több ágában tevékenykedett: hímzés, kötés, horgolás, szőnyegszövés. Kedvelte a zenét, szépen zongorázott, hegedült és fuvolázott. Munkáival több országos és helyi kiállításon, pályázaton nyert oklevelet.

Hitt a köz nevelésében, a civil szerveződések társadalmi fontosságában. Számos egyesületnek, szervezetnek volt aktívan cselekvő tagja, szakmán belül és szakmán kívül is. Választmányi tagja volt a Kiseddnevelők Országos Egyesületének, a Dunántúli Óvókörnek. Az 1932-ben létesült IGE (Írók Gazdasági Egyesülete) alakulása évének szeptemberében Balatoni Íróhetet rendezett. A rendezvénysorozat egyik pontjaként megalakult az IGE Zala megyei Csoportja, melynek elnöke Reischl Imre keszthelyi városbíró, alelnöke Barbarits Lajos költő-lapszerkesztő, titkára Balázs József, jegyzője M. Eötvös Magda szerkesztő-újságíró, pénztárosa Kelemen Lajos, a nagykanizsai takarékpénztár igazgatója, ellenőre Zámory Lajos lett. A választmányi tagok között ott találjuk Vajda Mariettát is. Aktívan tevékenykedett, osztályelnökként, alelnökként, titkárként A Keszthelyi Stefánia Szövetség-

ben, a Keszthelyi Szociális Misszió leányklubjában, a Virágos Keszthelyért Egyesületben. Tagja volt az Országos Gárdonyi Társaságnak. Életrajzi adatainak összeállítója, Rábel Antal úgy véli, hogy az Erdélyi Szépművés Céhnek is, de erre vonatkozó hitelt érdemlő adattal nem szolgál.

A világháborút követően is szerette volna pedagógusi pályáját folytatni. Mennyire hitt, vagy mennyire sodródott az eseményekkel, nem tudni, de 1949-ben belépett a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetébe. Választmányi tagja lett a Magyar-Szovjet Művelődési Társaságnak, 1952-ben pedig tagja a Keszthely Városi Kultúrbizottságnak.

Vajda Marietta munkássága nemcsak sokoldalú, ha csak azt vesszük figyelembe, hogy életében több mint húsz kötete jelent meg (gyermekversek, mesék, bábjátékok, színdarabok, stb.), mennyisége is tekintélyes. Színdarabjait megírta, megjelentette, és gyakran maga is tanította be a szereplőknek. Ilyenek voltak – közel sem a teljesség igényével –: *Áron álma* (Keszthelyi M. Kir. Gazdasági Akadémia hallgatói, 1923), *Mikulás Keszthelyen* (Szociális Misszió Leányklubja, 1928), *Kaliforniai csodapók* (Szociális Misszió Leányklubja, 1930), *Pista katona lesz* (Keszthelyi Elemi Iskola, 1930), *Gyöngyös kis bokréta* (Keszthelyei Elemi Iskola, 1935), *Iskolakerülők* (Keszthelyei Elemi Iskola, 1937). Sok művét írta az ifjúságnak, ezeknek a könyveinek, színpadi műveinek főhősei legtöbbször gyermekek voltak, ma zömmel ezek ismertek. Ám tévedünk, hamis úton járunk, ha kizárólagosan a gyermekirodalom művelőjeként tartjuk számon. A Balatoni Múzeum Adattárában hét színpadi művének és kilenc elbeszélésének, meséjének kézírata található. Színpadra szánt művei között sok a vígjáték, komédia (*A nagy kapu előtt, Éjféle történet, Vihar Szentgyörgy-hegyen, Így van – de így is lehetne...*).

Vajda Marietta szívesen küldte el munkáit lapoknak, ahol leközölték verseit, novelláit és egyéb írásait is: Dunántúli Tanítók Lapja (Szombathely), Az Én Újságom (Budapest), Zalai Közlöny (Nagykanizsa), Új Idők (Budapest), Film Színház Irodalom (Budapest), Postagalamb (Budapest), Magyar Lányok (Budapest), Magyar Gyermekevelés (Székesfehérvár), és sorolhatnánk a kisebb-nagyobb lapokat, folyóiratokat, közlönyöket. De számos antológiában is megtalálhatjuk verseit, írásait.

A Keszthelyen megjelenő Keszthelyi Hírek is rendszeresen megjelentette verseit, novelláit, olykor cikkeit, esszéit. Ha ezeket összevetjük az újságban publikáló más korabeli szerzőkkel, Vajda Marietta messze kiemelkedik ebből a sorból. Verseiben a klasszikus formák, a szimbolizmus, és olykor a fatalizmus keverednek. Több elődjétől is tanulta a verselés stílusát, a formát. Legtöbbször sötét színekkel fest, s versei alig-alig adnak módot ezeknek feloldására. A legtöbb embernek vidám a Szilveszter, Újév, neki az elmúlást juttatja eszébe (*Újévi fohász*), a nyári pipacstenger az őszt illatát, a tél közeledtét:

„(...)

Pipacstenger ma a világ!

A rám hajló mámort mégis búsan nézem,

bíborpompa között én a telet érzem.

Nyár csókjában – az ősz illatát!”

(*Nyári alkony*)

Huszonhét éves, s verseiben a halál foglalkoztatja, az elmúlás, az élet talán egyetlen igazsága miszerint: *valahol mindenkire egyformán várnak*:

„Valahol mindenkire egyformán várnak.

Ott nincs dal, csak süket csend, gyászkárpitos ég.

Rózsaszín párája nem reszket a vágynak.

Sápadt szívek üteme elhallgatott rég.

A fehér hómezőkön fekete madár,

lassan libbenti szárnyát, repülni akar!

Halvány cyprusok közt csak az enyészet jár,

és a szellő illata gyilkosan fanyar.

Gyászfátyolon izzik át a hold ezüstje.
Kihunyt szemmel csillognak néha csillagok.
Hogy az érkező, útját el ne tévessze,
lágy zsolozsmát zengnek hívó harangok.

Pókhálós vén leplében alszik az idő.
Ébresztő tavasza nincs a sírvilágnak.
Feledés porától, bús, szürke temető...
Valahol mindenkire egyformán várnak!
(*Ahol reánk várnak*)

Vajda Mariettában ez a nyomasztó halál-hangulat nem ifjúkori manír. Ő valóban így gondolja, így látja a világot, ennyit lát belőle. Verseiben saját valós és elképzelt sorsa jelenik meg. Az elképzelt jó sors, amelyet az eleve elrendeltetés mindig összetör. Vajon mennyi az igazság és mennyi az álom az 1929-ben született, *A tavaszban egyedül állok* című vesében, ahol adys sorok és kifejezések keverednek nagyon is klasszikus megoldásokkal. Nem tudni, hogy a nőt elhagyó férfi vajon a halállal lépett *csóktalan nászra*, avagy egy másik nő *hívta halk suttogó szóval*. Vajda Marietta az olvasóra bízta a feloldás nem könnyű feladatát, melynek során nem kizárt annak felismerése sem, hogy a történet csupán a költői fantázia szüleménye:

„Az én párom messze ment nagyon.
Fekete hintóban, fekete lovon,
ment csóktalan nászra – nélkülem!

Dacos akarással fogtam a kezét,
ígértem boldog holnapot,
erőmből adtam új erőt.
Mosolygott rám... mégis elhagyott.

Hiába volt kacagás, nóta
ajkamon, elment, mert valaki hívta
halk, suttogó szóval magához.

Bús köd szitált mikor újra indult.
Síkolyom, lelke, hogy tüzelt!
Vissza sem nézett, mosolygott
sápadt göggel. Más hangra figyelt.

Minden csókom magával vitte
hűtlenül és messze ment nagyon.
Fekete hintón, fekete lovon.”

Másik versében a nyár derekán született Vajda Marietta a hideg, komor és barátságtalan, szürke télre teszi át az eseményt. Akarattal, tudatossággal vállalja ezt a kegyes csalást, már-már maga is hinni kész ebben. Számára elképzelhetetlen, hogy júliusban született volna, hisz a tél az igazi eleme, tőle tanulta *az első dalt*, ő adott rá *puha pelyhekből ruhát*, a télben *selyemszirmú jégvirágot* tépett, s december fagyasztotta meg szívét. Ebben nincs semmi kétsége. Kijelentéssel kezdi a verset:

„Én télen születtem!
Legelőször szürke ködöt láttam,
dérgyöngyös lett az első sóhajom,

megfagyva hullt földre minden vágyam.
Téli vihar tépett,
tőle tanultam meg az első dalt.”

A vers végén megerősíti ezen állítását, s akárcsak a Jégkirálynő Andersen meséjében, fagyott szívvel éli az életet:

„Én télen születtem.
Nem láttam mást – havat és jégcsapot,
dermedt világot, néma földeket!
Bús december hideg pompájában
a szívem megfagyott!”
(*Télen születtem*)

Elsősorban gyermekversei élték túl a szerzőt. *Húsvét napja közeleg már* című mondókája mind a mai napig megtalálható az interneten, elsősorban gyermekek óvodások, óvodai műsorok összeállításának megsegítésére. Hasonlóképpen *Tavaszi* című verse:

„Itt a tavasz, meleg van.
Gerle bűg a bokorban.
Rigó fütyül, lepke száll.
Tyúk anyóka kapirgál
Csilingel a gyöngyvirág.
Jaj, de szép ez a világ!
A tavasznak örülök.
Mindjárt táncra perdülök.”
(*Tavaszi*)

Ivaskovics József 2007-es, *Aranyág* című, verses-zenés könyvében négy versével szerepel Vajda Marietta: *Édes jó Istenem, Édes anyánk üdvözlünk, Köszöntő Nagymamának, Köszöntő Anyának*.

Elbeszéléseinek témája, hangja a népi írók táborába sorolja. Nagyon jól ismeri az ábrázolt világot, elsősorban a paraszti lét mindennapjait, lelki rezdüléseit. Apró kis történeteket képes nagyon plasztikusan (olykor talán túlzó plaszticitással) elmesélni, fontossá tenni, tartalmat adni a mindennapok emberi pillanatainak. Feszültséggel teli írások ezek, drámai megoldásai valóban figyelemreméltóak, legjobb novellistáink nyomdokaiban jár. Prózai írásaiban nincs annyi bánat és szomorúság, mint verseiben. Nagyon fontos számára az emberi lélek ábrázolása, a bánat és öröm, a gyűlölködés és megbocsátás (*Emberszív, Esővárás, Öreg a nyárban, Háztűznézőben*). Ő az emberi megbocsátásban hisz, amint azt az *Emberszív* című novellája is igenli. Ebben, a karácsonyra-készülődő, ajándékváros napon megjelenik a gazda portáján a régi haragos, Mihály sógor. A gazda éppen az istállóban rendezkedik, és szomorúan néz Csáki nevű tehene melletti üres helyre, ahonnét Mihály valamilyen fuffanggal (a gazda szerint jogtalanul) megszerezte a tehén párját. Izzik benne a gyűlölet. Felesége hiába hívja be a házba, amíg Mihály ott van, ő nem megy. Aztán mégis megy, ott bent a család és két apró, kicsi gyermeke a Jézuskát várja. Minek jön ide Mihály, éppen most? Aztán odalép a ház ajtajához.

„Az ember lehajtotta fejét, csendesen állt egy pillanatig, aztán benyitott. A meleg pára elködösítette szemét és csak homályosan látta a sógor hatalmas alakját.

A két gyerek közt görnyedt, mint a kettétört nyárfa, a kicsike rózsaszín ujjai markolták kesse bajuszát. Hangos kacagással örvendeztek valaminek, de mint az elpattant húr, csendesedett le vidámságuk az ő jöttére.

Mihály lassan egyenesedett ki. Egymásra néztek – komoly, lelket kutató pillantással. Csend volt,

csak a tűzben sitergő ágfa pattogott. Az asszony hideglelősen várta, mi fog történni és reszketve ugrott közélük.

A két férfi két leszögezett indulat mozdulatlanul meredt egymásra. Hirtelen a kicsike pöndörödött az apjához.

- Aptya, a Mihály bácsi Jézuskája elhozta nekem a Csákó testvérét. Hallja?

A férfi nem hallotta már, lehullott róla minden gyűlölködés. Megbocsátással nyújtotta kezét és szelíden pergett ajkáról a szó, mint füzérről a bágyadt fényű gyöngyök:

- Isten hozott nálunk Mihály!”

Az országos elismerést valójában az első, a *Rozmaringos kertem. Gyermekversek, tornajátékok, színdarabok* című (Dél-zalai Lapkiadó Vállalat, 1937) könyve hozta meg számára. Ez a második kiadást (Nyíregyháza, 1947) is megért mű elsősorban az óvodák számára adott módszertani segítséget. A versek, kis jelenetek, énekek (melyeknek zenéjét is Vajda Marietta szerezte) sok lehetőséget biztosítottak a gyermekekkel foglalkozók számára, fejlesztő munkájukban. Úgy tűnik, hogy a nyíregyházi Tanügyi Könyvesbolt Kiadóval jó kapcsolatot ápol, hisz a háború után megjelent könyveinek túlnyomó többségét Nyíregyházán adták ki. Az igényekre hivatkozással szánta rá magát a Tanügyi Kiadó, hogy kiadja a *Rozmaringos kertem* második, ám átdolgozott kiadását. Erre szükség is volt, mert az első kiadás irredenta ízű részeit ki kellett gyomlálni. Ám hiába írták a kötet elé mottóként: *Az újjáépülő Magyarország szép és boldog jövőjéért s a magyar művelődés fejlődéséért ajánlja fel e művet a szerző és kiadó.* Ezekkel a változtatásokkal, gyomlálásokkal együtt sem felelt meg a kötet eszmeisége az új, formálódó szocialista kultúrpolitikának. Nemsokára „kivonták a forgalomból”, csak néhány gyűjteményben maradt meg a kötet egy-egy példánya.

Vajda Marietta utolsó könyvét, a *Márciusi csillagokat*, 1948-ban, Székesfehérváron Héjj Erzsébet kiadója gondozta. A kötet a szabadságharc századik évfordulójára készült és Petőfi versei nyomán született tizenegy bábjáték szövegét tartalmazza.

Vajda Marietta legnagyobb tragédiája, amit élete végéig nem tudott feldolgozni, édesanyja 1951-ben bekövetkezett halála volt. Valóban rászakadt az egyedüllét, amit egyre súlyosbodó mentális gondok tetézték. Első idegorvosi kezelésére 1953. május 27-től augusztus 23-ig került sor Pózván, a Zala megyei Kórház Ideg- és Elmeosztályán. Haláláig hét alkalommal volt ennek az intézménynek beutaltja, többször hónapokat töltött falai között. Ez alatt az idő alatt is rendszeresen írt verseket, amit egy, az általános iskola alsó tagozatosai számára rendszeresített számtanfűzetbe másolt be. A fűzet borítójára a következőket írta szálkás betűivel: *Pózva (Versek 1961 – Elmeosztály) „Sóhaj az Élőhalottak közül” – Versvázlatok. Vajda Marietta.* A fűzet belső borítóján felsorolta pózvai tartózkodásának dátumait és alatta zárójelben a következő megjegyzést tette: *Mindig feljelentések alapján vittek be (hamis vádak) mindig más elme és idegbajt írtak a kórházi lapomra pld: paranoid reflexiók, shyzofrénia, paranoia. 1969-ben elvették a 2 elmespecialista által kiállított bizonyítványomat, hogy normális vagyok és nem adták vissza!*

A kis fűzet harminc verset tartalmaz. Néha sután megbicsaklanak a rímek, egyszer-kétszer furcsa szavak keverednek a mondatokba, de mindegyik vers jalkiáltás. Úgy éli meg, hogy a kórházi hónapokban szabadságától fosztották meg. A rácsos ablakok a mindig vágyott, de most elérhetetlen szabad világ csábítását jelentik számára. Egyik betegtársának négy sorban fogalmazza meg a létezés értelmét:

„Szép a világ!
Szép a virág!
De a legszebb,
a szabadság.”
(*Bözsinek*)

Ez még akkor is így van, ha két alkalommal ő maga kérte kórházi ápolását. Bent azonban kibíratatlan volt számára az élet. *Élő halottak között* című versében a kilátástalanságot, a magányt, a meddő, vagy gyermektelen asszonyok megvetett sorsát írja meg:

„Egy fehér ágy az egész világom.
A napot csak függönyön át látom.
Kínjaimat száz örült szem lesi
S nem jön hozzám kintről soha senki,
Soha, soha senki.
(...)
Gyümölcs íze nem édesíti szám.
Piros meggy, mézes barack, alma a fán
Nem nekem termett. Óvott a gonosz bölcs;
'Gyümölcstelen nőnek nem jár gyümölcs!'"

Megrajzolja verseiben a vele egy szobában, egy részlegben lakó ápoltak képét (*Anna néni, Mári néni, Katalin, Úrinő, Öreglány, Partizánnők*). Mindent észrevesz, mindenről ír. Apró, mások számára érdektelen pillanatok, történések fájdalmas versben „materializálódnak” (*Csoki kutya*). Régi emlékek törnek rá, nagyanyja magatehetetlensége, édesanyja halála. Mivel nincs módja a traumákat feldolgozni, ezek örökké visszatérnek s így maga is belekerül ebbe az örült körforgásba. Mégis van verse, ahol aprócska humor szikrája csillan fel, de visszfény ez, inkább fájdalmas, mint kacagtató.

„De szép volt, rózsás, gömbölyű,
Pirult a morzsa rajta,
Az egész udvart bejárta
Drága jó illata.
De szép volt, rózsás, gömbölyű –
Így álmodtam felőle.
Hiába volt szép! Csak hármat
Aadtak belőle.”
(*Szilvásgombóc*)

A magány, az egyedüllét, a kiszolgáltatottság gyakran visszatérő motívum az elmeosztályon írt verseiben, s majdan később is. Megromlott életkörülményei még depressziósabbá teszik. Már hiába kapja vissza a szabadságot (értsd: kiengedik a kórházból), egy másik zárt, hideg és reménytelen világba érkezik, ahol

„(...)
Fekete csend ült verandán s házon,
Csak a korhadt ajtó csikorgott.
Vastag penész ült a vén bútorokon.
S nem mondta senki: 'Isten hozott!'"
(*Egyedül*)

A fél éves kórházi tartózkodás után hazatérve, szomorúan konstatálja a rettenetes körülményeket, de versébe kényszeríti a pozitív kicsengést, hisz hazaérkezett:

„(...)
Vastag por alatt álmodott
Szobám szüette bútora,
Penészes volt a szőnyegem,
Dermedten állt a vén óra.
Az asztalon tányér, pohár,
Rajta beszáradt maradék,

Rozsdás kés és foltos kanál,
Mellette csöppnyi gyertyavég.

Földön kötény, odadobtam,
Mikor elhurcoltak engem,
S szíjjal kötözték szorosra
Szegény, vergődő két kezem.

Fél évig aludt a szobám,
Képek, szőnyegek bútorok.
Most dalol köröttem minden,
Hiszen újra szabad vagyok!”
(*Hazatérés*)

A vers 1961. október 29-én íródott. Ám nyolc év elteltével ismét „elhallgat körötte minden”. Újra Pózvára szállítják, két hónapos kezelésre. Miután kijött az elmeosztályról, még három évet élt teljes magányban.

1972-ben temették el Keszthelyen, a Szent Miklós temetőben. Sírját többszöri keresést követően sem találtuk meg.

Felhasznált irodalom

- A Göcseji Helikon költőnői.* Sajtó alá rendezte: S. Sárdi Margit. Budapest, 2002.
Balatoni Múzeum Adattárának Vajda Mariettára vonatkozó anyaga. (1746.2000)
Cséby Géza: *A keszthelyi Helikoni Ünnepségek rövid története 1817-1819-ig;*
A Balatoni Íróhét és a Helikon. In: Szabolcs András: *Az ifjúság Helikoni Ünnepségei Keszthelyen.*
Nagykanizsa, 1998.
Cséby Géza: *Nők Keszthely irodalmi életében.* In: *Szendrey Júlia emlékkönyv.* Szerk.: Tóth Éva,
Lukács Gábor. Keszthely, 2012.
Ivaskovics József: *Aranyág. Megzenésített versek kicsiknek és nagyoknak.* Ungvár, 2007.
Kurucz György: *Könyv és presztízis: Kazinczy János szőládi prédikátor könyvtára, 1812.* I
n: Korall 43 szám / 2011.
Négyesy László: *Gróf Festetics György a magyar irodalomban.* In: Keszthelyi Helikon.
Szerk.: Dr. Lakatos Vince. Keszthely, 1925.
Pálóczi Horváth Ádám, a Magyar Tenger poétája Füreden. Balatonfüred Városért
Közalapítvány kiadványai, 57. Balatonfüred, 2010.
Péterffy Ida: *Horváth Ádám levelezése „poétriáival”.* Göcseji Helikon 7. Zalaegerszeg, 1973.
Rábel Antal: *Vajda Marietta életrajza és bibliográfiája* (Kézirat, 1981)
Szabolcs András: *Keszthely óvodáinak története 1870-1995-ig.* Nagykanizsa, 1998.
Sziklai Zoltán: *Emlékezés a gimnáziumalapító Pálóczi Horváth Ádámra.* Balatonfüred, 2010.